conditions there is a gradual change in the technology of growing crops. The change in cultivation technology involves the transition to new agricultural units that will provide moisture-saving agriculture. Without state support for agricultural production, it is impossible for farmers to make a qualitative and quantitative transition to higher yields.

Key words: oilseeds, area under crops, gross harvest, yield, export, oil

УДК 332.33

DOI 10.31395/2415-8240-2021-98-2-177-186

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ

К. С. ХОЛЯВИЦЬКА, аспірант

Уманський національний університет садівництва

У статті розглядаються теоретичні засади дослідження об'єднання територіальних громад. Проаналізовано основні підходи до визначення сутності поняття територіальної громади, та визначено, що вона розглядається як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, який приймає безпосередню або опосередковану участь у вирішенні питань місцевого значення. Обґрунтовано, що об'єднана територіальна громада – це громада, яка спроможна через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити для своїх жителів належний рівень освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства на основі соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: *місцеве самоврядування, об'єднана територіальна громада, соціально-економічний розвиток, територіальна громада, децентралізація.*

Забезпечення соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади вимагає ефективного використання потенціалу з урахуванням усіх його аспектів під час розроблення та реалізації стратегії розвитку й інших місцевих нормативно-правових документів. Основою місцевого самоврядування в Україні є територіальні громади. Отже, від того, як розвиватимуться територіальні громади, яку роль вони будуть відігравати в житті кожного регіону, кожної людини та всієї держави та наскільки коректно та обґрунтовано будуть проведені процеси створення «спроможних» об'єднаних територіальних громад, і залежатиме майбутній розвиток України та успіх реформ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі дослідженню проблем місцевого самоврядування, у тому числі з'ясуванню ролі держави у сфері місцевого розвитку присвячено праці В. Бабаєва [1], О. Батанова [3], М. Орзіх [13], М. Баймуратов [2], О.Гейда [4], І. Борденюк,

П. Гураль, І. Дробота [5], І. Дробуш, В. Мамонової [9], В. Новик, О. Петришин, І. Коломієць [7], Ю. Наврузов [12] та інші. В той же час недостатньо дослідженими та переважно не вирішеними в практичній площині є питання становлення та розвитку місцевого самоврядування, є потреба у систематизації умов для набуття сили й економічного потенціалу територіальними громадами та забезпечення ефективності процесів їх об'єднання.

Методика проведення досліджень. Теоретико-методологічною основою є дослідження наукових підходів до з'ясування сутності територіальних громад, узагальнення теоретичного досвіду дослідників щодо розвитку територіальних громад та систематизація базових категорій дослідження.

Результати досліджень. Місце, де ми живемо, – село, селище, місто – називається територіальною громадою. А ми, громадяни, самі хазяйнуємо на цій території, тобто маємо право на місцеве самоврядування, обираючи голову сільської, селищної чи міської ради та місцевих депутатів. Ті, кого ми обираємо, несуть перед нами відповідальність. Але і ми відповідальні за власний вибір та подальший контроль влади. Перед тим, як обрати місцеву владу, ми зобов'язані вивчити передвиборчу програму кандидатів, критично ставитись до популістських обіцянок, зважати на репутацію майбутніх очільників органів місцевого самоврядування. Поняття «територіальна громада» є предметом дослідження багатьох науковців. Основні підходи до визначення сутності поняття «територіальна громада» представлено у табл. 1.

**Табл. 1. Підходи до трактування сутності поняття
«територіальна громада»**

Автор	Визначення
1	2
Батанов О.В. [3, с. 52]	Територіальна громада – це первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що складається з фізичних осіб – жителів (громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців, вимушених переселенців), що постійно мешкають, працюють на території села (або добровільного об'єднання в спільну громаду кількох сіл), селища або міста, безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують питання місцевого значення, мають спільну комунальну власність, володіють на певній території нерухомим майном, сплачують комунальні податки та пов'язані індивідуальними територіальними зв'язками системного характеру.
Орзіх М.П. [13]	Територіальна громада – первинний суб'єкт місцевого самоврядування, єдиний на території соціальний субстрат, який має власні інтереси, до складу якого входять громадяни України, іноземці, особи без громадянства, щ постійно мешкають або працюють на даній території, або володіють на території нерухомим майном, або сплачують місцеві податки та збори.
Баймуратов М.О. [2]	Територіальна громада – сукупність фізичних осіб, що постійно мешкають на відповідній території та пов'язані між собою територіально-особистими зв'язками системного характеру
Гейда О.В. [4]	Територіальна громада є поліструктурним об'єднанням. Визначальною ознакою, за якою законодавець поділяє територіальні громади на види, є адміністративно-територіальний устрій нашої держави згідно з положеннями Основного Закону та Закону України «Про місцеве

Автор	Визначення
1	2
	самоврядування в Україні». Існує три їх види: територіальна громада села або добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл; територіальну громаду селища; територіальну громаду міста
Конституція України (ст. 140-143) [8]	Територіальна громада – це жителі одного чи декількох населених пунктів, які добровільно об'єднуються в одну територіальну громаду для вирішення питань місцевого значення, а саме: обирають сільського, селищного чи міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на засіданнях виконавчого комітету та ради, старост та депутатів ради, які представляють та захищають інтереси всієї громади; управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції
Цивільний кодекс України [15]	Територіальні громади є юридичними особами, мають свої рахунки, надходження..., можуть створювати комунальні підприємства, навчальні заклади, підприємницькі товариства, приймати участь в їх діяльності на загальних підставах
Європейська хартія місцевого самоврядування [6]	Одним із специфічних суб'єктів місцевого самоврядування є територіальна громада. Її специфіка полягає в тому, що на місцевому рівні можна розглядати перетворення територіальної громади з учасника управління на його первинного суб'єкта. Як відомо, під управлінням розуміють будь-який цілеспрямований вплив суб'єкта управління на об'єкт управління. Але в умовах самоврядування очевидно сильнішим є вплив управлінської системи самої на себе. Отже, є не дві системи – управлінська і та, якою управляють, а одна – самоуправлінська. Самостійність місцевого самоврядування, що знаходить свій вияв у організаційній і матеріально-фінансовій відокремленості, самостійному вирішенні місцевих справ у рамках компетенції, закріпленої законодавством, самостійній відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування.
Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 6) [14]	Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста; територіальні громади в порядку, встановленому законом, можуть об'єднуватися в одну сільську, селищну, міську територіальну громаду, утворювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати відповідно сільського, селищного, міського голову; територіальні громади села, селища, міста, що добровільно об'єдналися в одну територіальну громаду, можуть вийти із складу об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному законом.
Енциклопедія державного управління [11]	Територіальна громада – це спільнота людей, об'єднаних різноманітними стійкими формальними та неформальними зв'язками, які обумовлені спільним проживанням у межах села, селища, міста.

Тому, поняття об'єднана територіальна громада є порівняно новим для вітчизняної науки. Його констатують як важливий суб'єкт місцевого самоврядування в Україні з прийняттям Конституції України 1996 рік. Таким чином, аналіз визначень поняття «територіальна громада» дає підстави стверджувати, що вона розглядається як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, який приймає безпосередню або опосередковану участь у вирішенні питань місцевого значення. Це та територіальна громада села (селища, міста), яка може самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства. Включає в себе і фінансову спроможність, і кваліфікованих та відповідальних працівників органів місцевого самоврядування [14].

Об'єднана територіальна громада (ОТГ, об'єднана громада) — добровільне об'єднання мешканців декількох розрізнених сіл, селищ чи міст в одну адміністративну одиницю [14]. Таке визначення є нормативно закріплене, але водночас недосконалим. На цьому наголошують ряд науковців М. Баймуратов, О. Батанов . На їх думку поняття територіальна громада трактується на територіальній ознаці, що не відображає всього розмаїття даного соціального та правового явища. Таке ставлення до територіальної громади втрачає соціально-правову сутність цього феномена, який містить в собі поняття населення як спільноти жителів, що об'єднані спільною діяльністю, інтересами та цілями щодо задоволення потреб, пов'язаних з побутом, навчанням, відпочинком, середовищем проживання, спілкуванням [3].

Отже, від того, як розвиватимуться територіальні громади, яку роль вони будуть відігравати в житті кожної людини та всієї держави, наскільки коректно та обґрунтовано будуть проведені процеси створення дієздатних об'єднаних територіальних громад, залежатиме майбутній розвиток України та реформи децентралізації.

Поняття територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування в Україні, стало важливим кроком, на шляху утвердження демократичної правової держави. Конституція України пішла дещо далі від європейської демократичної державно-правової традиції, тому що на відмінну від Європейської Хартії, Конституція України на перше місце ставить не органи місцевого самоврядування, а територіальну об'єднану громаду. Таким чином, це свідчить про те, що наш Основний Закон регулює питання місцевого самоврядування, опираючись на концептуальні положення громадської доктрини місцевого самоврядування, що й обумовлює конституційні концепції [9]. Так у 1995 році, вивчивши визначення територіальних співдружностей, Дж. Хіллер дійшов до висновку, що попри те що у більшості наявні розбіжності найважливіші ознаки є такі: соціальні взаємодія, територія та загальний зв'язок. Тому на основі аналізу зарубіжної літератури виокремлюють кілька підходів відносно вивчення територіальних громад (рис. 1).

Джерело: [3]

Рис. 1. Підходи до визначення сутності поняття «територіальна громада»

Безпосередньо такі підходи стосуються забезпечення життєдіяльності територіальної громади, які мають відповідати інтересам населення і європейським засадам державної регіональної політики. Окрім нормативного визначення громади, встановленого Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», існують інші, наприклад під територіальною громадою окремими авторами розуміється єдине природне і соціальне утворення, що діє у просторових межах держави, реалізуючи повсякденні потреби та інтереси жителів [10]. Категорії стосовно визначення сутності поняття «територіальна громада», застосовано колективом авторів під керівництвом Д. Барнса, які розглядають п'ять категорій, які подані на рис. 2.

Таким чином, процес утворення територіальних громад є процесом створення самостійних або внутрішньо поселенських територіальних одиниць, які регулюється Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування» та супроводжується обов'язковими для громад ознак – власності, бюджету тощо.

Тому, виходячи з зазначеного, важливо виокремити територіальну громаду як місцеве громадянське суспільство, яке є однією з передумов становлення дієздатних територіальних громад та участі громадян. Участь громади втілюється у різних формах: інформування, консультування, співпраця та делегування.

Джерело: [12]

Рис. 2. Категорії щодо визначення сутності поняття «територіальна громада»

Для кожної з цих форм існує близько сотні різноманітних інструментів залучення громадян, які можуть бути застосовані на всіх етапах прийняття політичних рішень (розроблення порядку денного, підготовка документів, прийняття рішення, виконання, моніторинг).

Однією із проблем постає становлення громад, як первинного, важливого елемента системи місцевого самоврядування. Саме, тому в основі – потреба людей до усвідомлена потреба людей до самоорганізації, відчуття відповідальності жителів села, селища, міста за вирішення питань повсякденного життя. Управління розвитком населеного пункту здійснюється через інститут місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування являє собою систему організації влади на місцевому рівні, за якої місцеві громади набувають реальної можливості в різний спосіб самостійно і незалежно від держави вирішувати проблеми, що стосуються організації їх життєдіяльності. Основою місцевого самоврядування є територіальна громада – його первинний суб’єкт, тобто населення, яке, внаслідок природного розселення, мешкає на певній території й має право вирішувати свої інтереси місцевого рівня [7].

Висновок. Територіальна громада – це соціально-економічна спільнота, яка створює та підтримує соціальне життя в межах визначеної території. Об’єднані територіальні громади в Україні мають тепер усі повноваження щоб функціонувати як адміністративно-територіальні одиниці та як суб’єкти регулювання соціально-економічного розвитку територій. Територіальні громади слід досліджувати не лише як суб’єкти регулювання розвитку власних територій, але і як об’єкти регулювання в системі управління владних структур вищого рівня (регіонального, державного).

Таким чином, важливість та невідкладність вирішення становлення територіальної громади в забезпеченні соціально-економічного розвитку обумовлене не лише необхідністю побудови ефективної моделі місцевого самоврядування в Україні, але й потребою в розбудові та розвитку громадського суспільства – усвідомлена потреба людей до самоорганізації, відчуття відповідальності жителів села, селища, міста за вирішення питань свого повсякденного життя.

Література

1. Бабаєв В. М. Управління великим містом: теоретичні і прикладні аспекти: *монографія*. Харків: Харків. нац. акад. міськ. госп-ва, 2010. 306 с.
2. Баймуратов М. А. Європейські стандарти демократичного та місцевого самоврядування в Україні. Х., 2000. С. 8.
3. Батанов О. В. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. №2 (12). С. 51–57.
4. Гейда О. В. Види територіальних громад в Україні та особливості їх правового статусу: загальна характеристика. *Європейські перспективи*. 2012. №3 (3). С. 9–13.
5. Дробот І. О. Гарантування місцевого самоврядування в Україні: теорет.-методол. аспект: *монографія*. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2010. 312 с.
6. Європейська хартія місцевого самоврядування. Страсбург, 15 жовт. 1985 р. Хартію ратифіковано Законом № 452/97-ВР від 15 лип. 1997 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
7. Коломієць І. Ф., Пелехатий А. О. Теоретико-практичні аспекти формування об'єднаних територіальних громад в Україні. *Економіка України*. 2017. № 4 (665). С. 46–55.
8. Конституція України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/print1473849831326174>.
9. Кравченко В. До питання про сучасну концепцію місцевого самоврядування. Матер. Міжнар. конф. «*Переваги місцевого самоврядування*». Ірпінь, 2001. С. 147–157.
10. Куц Ю. О., Сінченко В. М., Мамонова В. В. *Територіальна громада: знаннєвість, дієвість*: монографія. Харків: Апостроф. 2011. 340 с.
11. Лиска О. Г. Територіальна громада. *Енциклопедія державного управління*. К: Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, 2011. 378 с.
12. Наврузов Ю. Категорія «громада» в сучасному лексиконі місцевого самоврядування. *Зб. наук. Пр.. Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України*. 2000. Вип. 1. С. 276–277.
13. Орзіх М. П. Концепція правового статусу самоврядних територій і органів місцевого самоврядування. *Міське та регіональне самоврядування України*. 1995. Вип. 1–2 (10–11). С. 67.
14. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21 травня 1997 р. №280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.

References

1. Babayev, V. M. (2010). Management of a large city: theoretical and applied aspects: *a monograph*. Kharkiv: Kharkiv. nat. acad. city state, 306 pp.
2. Baimuratov, M. A. (2000). European standards of democratic and local self-government in Ukraine. Н., 8 p.
3. Batanov, O. V. (2008). Territorial community – the primary subject of municipal power in Ukraine: concepts and features. *Bulletin of the Central Election Commission*, vol. 2(12), pp. 51–57.
4. Heyda, O. V. (2012). Types of territorial communities in Ukraine and features of their legal status: general characteristics. *European perspectives*, vol. 3 (3), pp. 9–13.
5. Drobot, I. O. (2010). *Guaranteeing local self-government in Ukraine: theoretical and methodological aspect*. Lviv: LRIDU NADU, p. 312 pp.
6. European Charter of Local Self-Government. (1997), Strasbourg, 15 October. 1985 The Charter was ratified by Law № 452/97-BP of 15 July. 1997, available at: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
7. Kolomiets, I. F., Pelekhaty, A. O. (2017). Theoretical and practical aspects of the formation of united territorial communities in Ukraine. *Economy of Ukraine*, vol. 4 (665), pp. 46–55.
8. The Constitution of Ukraine, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA%2F96%D0%B2%D1%80/print1473849831326174>.
9. Kravchenko, V. (2001). On the question of the modern concept of local self-government. *International conference. "Advantages of local self-government"*. Irpin, pp. 147–157.
10. Kuts, Y. O., Sinchenko, V. M., Mamonova, V. V. (2011). *Territorial community: knowledge, effectiveness: monograph*. Kharkiv: Apostrophe, 340 pp.
11. Lyska, O. G., (2011). Territorial community. *Encyclopedia of public administration*. К: Nat. acad. state ynp. under the President of Ukraine, 378 pp.
12. Navruzov, Y., (2000). Category "community" in the modern lexicon of local government. *Coll. Science. Pr . Ukr. Acad. state ynp. under the President of Ukraine*, no. 1, pp. 276–277.
13. Orzikh, M. P. (1995). The concept of the legal status of self-governing territories and local governments. *Local and regional self-government of Ukraine*, no. 1–2 (10–11), pp. 67.
14. On local self-government: Law of Ukraine of May 21, 1997 №280, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
15. Civil Code of Ukraine, available at: http://kodeksy.com.ua/tsivil_nij_kodeks_ukraini/statja-169.htm.

Аннотация

Холявицкая К. С.

Территориальные общины как субъект обеспечения социально-экономического развития территории

В статье определены теоретические основы исследования объединения территориальных общин. Проанализированы основные подходы к определению сущности понятия территориальной общины, и определено, что она рассматривается как первичный субъект местного самоуправления, принимает непосредственное или опосредованное участие в решении вопросов местного значения. Обосновано, что объединенная территориальная община - это община, которая способна через органы местного самоуправления обеспечить для своих жителей надлежащий уровень образования, культуры, здравоохранения, социальной защиты, жилищно-коммунального хозяйства на основе социально-экономического развития. Одна из проблем, требующих решения, – это проблема восприятия реформ жителями объединенных территорий. Результаты реформирования местного самоуправления на основе децентрализации подтверждают правильность выбранного вектора государственной политики, так как дали толчок к формированию жизнеспособного и наиболее близкого гражданину института власти - местного самоуправления. За счет реформы прогнозируется повышение уровня жизни населения и развития городов, поселков и деревень, так как основной задачей является экономический рост объединенных территориальных сообществ.

Установлено, что для повышения эффективности реформы местного самоуправления необходимо обеспечить: просмотр и формирования перспективного плана объединения территориальных общин с максимальным учетом географической, культурной, этнической и иной специфики общин; информационно-разъяснительный сопровождение процесса объединения территориальных общин; проведение обучающих семинаров для работников органов местного самоуправления и общественности по различным аспектам реформы.

Ключевые слова: местное самоуправление, объединенная территориальная община, социально-экономическое развитие, территориальная община, децентрализация.

Annotation

Kholyavitska K. S.

Territorial community as a subject of socio-economic development of the territory

The article defines the theoretical foundations of the study of the association of territorial communities. The basic approaches to the definition of the essence of the notion of a territorial community are analyzed, and it is determined that it is considered as the primary subject of local self-government, which directly or indirectly participates in solving local issues. It is substantiated that the united territorial community is a community that is capable of providing adequate education, culture, health, social protection, housing and communal services for its

inhabitants on the basis of socio-economic development. One of the problems that needs to be solved is the problem of perception of reforms by the inhabitants of the united territories. The results of the reform of local self-government on the basis of decentralization prove the correctness of the chosen vector of state policy, as it gave impetus to the formation of a viable and closest to the citizen institution of power — local self-government. Due to the reform, the living standards of the population and the development of cities, towns and villages are projected to increase, as the main task is the economic growth of united territorial communities.

It is established that in order to improve the effectiveness of the reform of local self-government, it is necessary to ensure: revision and formation of a long-term plan for the association of territorial communities with maximum consideration of geographical, cultural, ethnic and other specifics of communities; information and explanatory support of the process of association of territorial communities; conducting training seminars for local government officials and the public on various aspects of reform.

Key words: *local government, united territorial community, socio-economic development, local communities, decentralization*

УДК 368.021

DOI 10.31395/2415-8240-2021-98-2-186-194

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

О. В. РОЛІНСЬКИЙ, кандидат економічних наук

Б. С. ГУЗАР, кандидат економічних наук

Ю. В. УЛЯНИЧ, кандидат економічних наук

О. В. ПОНОМАРЕНКО, викладач

Уманський національний університет садівництва

У статті розглядається вагомість сучасних інформаційних технологій в діяльності страхових компаній України. Досліджено спектр сучасних програмних продуктів та інформаційних технологій, які є поширеними у використанні на страховому ринку України. Розглянуто ключові складові інформаційних технологій діяльності страхових компаній. Обґрунтовано поняття та досліджено фінансування Insuretech. Проаналізовано проблематику розвитку інформаційних технологій на страховому ринку України та запропоновано шляхи її покращення.

Ключові слова: *страхування, інформаційні технології, страховий ринок, страхова компанія, комп'ютерні системи, програмне забезпечення.*

Постановка проблеми. В умовах цифровізації економічних відносин суб'єкти страхового ринку не можуть залишатися осторонь цих процесів, тому з метою підвищення якості і рівня доступності страхових послуг необхідним є поширення інформаційних технологій в страхуванні.